

A Nyugat és Kelet között támolygó Kompországokat így valóban az elsüllyedés fenyegeti. A szabadság nyugatias technikái még nem tudtak nálunk meggyökeresedni, integratív funkciót betölteni, mint-ahogy már nem képesek erre a hit, a karizma és a stabil identitás kereteit adó rendies-keleties képződmények sem. Ne feledjük, hogy a nyugati országokban éppen a versengő pluralizmus a racionálisan kalkuláló éthosz az, amely a hagyományt és a szemességet megtestesíti. Nyilvánvaló, hogy ezek nélkül egyetlen társadalom sem képes tartós, harmonikus reprodukcióra.

Azok a második és harmadik világban élő, akik az organikus-ságot csak a heteronómia és a köldökszinor kontextusában tudják elképzelni, pótcselekvésül könnyen az autoritarizmus hívévé és egyben tuszává, áldozatává válnak. Ezt látnunk kell akkor is, ha el kell ismernünk, hogy a szolga is kivívhat magának egyfajta emberi méltóságot, mint Ötlik: Iskola a határon c. regényének hősei, akik azt vallják: úgy emelkedhetünk erkölcsileg a hatalom fölé, ha - engedelmessé válnak neki. Számot kell vetnünk azzal, hogy a paternalista állam bárhogyan is szeretné felnevelni, csak intézeti gyerekké képes szocializálni alattvalóját, aki szertelen ragaszkodási vágyában végül mindenkit elárul, újra, meg újra megszükkít, hogy belekóstolhasson a szabadság tiltott gyümölcsébe. De a hatalom akarása és az, hogy köldökszinor nélkül akkor sem élhet, ha rabláncát képzelni annak, visszatereli az akolba, de csak azért, hogy ismét megharaphassa a kezét, mely hol cukrot, hol korbácsot juttat neki.

A tekintélyuralom itt önmaga alatt vágja a fát: elszalasztja egyetlen lehetőségét, az uralom tekintélyének megszerzését. Rendszertelensége így szüli a káoszt, morallizálása pedig az erkölcsi nihilizmust és az erkölcsi szubjektumot megfojtó intoleranciát. Meritokratia, hierarchikus ethosza pedig így akadályozza meg azt, hogy interiorizálódjon az egyetlen alá-fölérendeltség és tekintélyelvűség, mely egy demokrata számára elfogadható és ahol nem lehetséges egyenlőség: Az, amelyik az erkölcsi jó és rossz, közötti különbségtételre való képesség záloga.

Balog Iván

/Elhangzott a Gondolatjel április 18-i felolvasó estjén/.

o-o-o-o-o

Vázlat a kényszerhelyzetről

A közösségeket többek között az teszi közösségekké, hogy történetük van. Ez a történet talán nem elsősorban időrendileg sorrendbe állítható események sorozata, inkább megélt és belülről is vállalt folytonossága egy bizonyos gondolkodásmódnak, tudati, érzelmi kulturának. Beszélhetünk-e karunkon politizáló közösségekről, illetve létezik-e környezetünkben különböző politikai kulturák folytonossága?

Bizonyosan létezik egy olyan politikai kultúra, mentalitás és világnézet, amely általában a KISZ-ben funkciót vállaló hallgatók képviselnek. Megállapítható azonban, hogy a 70-es évek közepétől, végétől kezdődően az általuk képviselt értékek devalválódása miatt befolyásuk egyre csökkent. A KISZ pozíciói tovább gyöngültek a 70-es, 80-es évek folyamán. A gazdasági években akkor felszínre került válságjelenségek, az életszínvonal stagnálása az egyes társadalmi csoportok közötti különbségek növekedése megnehezítette a politikai vezetés helyzetét. A vezető politikai körök magatartását ebben az időben kettősség jellemezte: egyfelől saját racionális hatalmi érdekeiket szem előtt tartva engedélyezték, alkalmasint ösztönözték gazdasági reformelképzelések kimunkálását; másfelől viszont alapjában véve ragaszkodtak a hagyományos irányítási stílushoz és politikai intézményrendszerhez. Ennek következtében az egyetemi KISZ szervezetek sem éreztek ösztönzést a megújulásra, munkájukat a beidegződött konzervatív formákhoz való merev ragaszkodás jellemezte. Ugyanakkor a reformrölelkezdött viták nem maradtak visszhang nélkül az egyetemeken sem. Hatásukat erősítette az eredményességükhezvetett hitet tudattalanul is táplálta az a remény, hogy a lengyelországi válság nyomán körvonalazunk itt majd a szocialista társadalmi rendszer másféle, politikai-gazdasági modellje.

Tehát a KISZ akkor sem tudott szakítani ideológiai szervezeti konzervativizmusával, amikor a diákok egy részének gondolkodását már a változtatás szükségessége határozta meg.

Talán ebből az ellentmondásból érthetőek a karunkon 1981-ben lezajlott nagy vihart kavaró események is. Annak a diákcsoportnak a törekvése, mely az akkoriban változtatási kísérlet lendületét adta - nagyon leegyszerűsítve - az egyetemi közélet demokratizálására irányult. Fellépésükkel maguk mellé állították a Bölcsészkar diákságának jelentős részét, és ezzel mintegy köztudatba ültették egy másfajta politizálási alapállás csíráit is, melyben a mentalitás és világnézet. Ennek az alapállásnak a lényege, mint mondtuk, a demokratizmus, módszere pedig a kritika volt. Nagy belső viták árán a csoport nagy része felállalta a KISZ szervezet megújítását is, és abban a reményben, hogy azt az egyetemi demokráciáért való küzdelem feltörő koszává tessék. Elsősorban az intézményesült szervezetenéhézkedési ereje miatt ez az elképzelés nem vált valóra: a csupán egy-két változtatást sikerült elérni, az alapszervezetek szerveződésével és a KISZ-nek az egyetemi testületekben való képviseletével kapcsolatban. A dolgok ilyen alakulása miatt a politizáló kedv apátlya következett be a karon, majd az ezt követő elmúlt őszi diákparlamenten már a KISZ-től számitáson kívül hagyva - az HKR ügyek kerültek előtérbe, mint olyan szerveződés, mely remények szerint alkalmasabb a demokratizálás ügyének felvállalására. Ez olyan változás volt, amely sajátos optikán keresztül láttatja az 1981-es történések és azok a KISZ-vel érintő változások, melyeket akkor is sokan eredményként könyvelhettek, mármár egy béka-legér harc epizódjainak tűnhetnek. Így azt azóta lezajlott nemzedékváltás a lehetséges változtatás módjával kapcsolatos elképzelések változásával is párosul, ilyen szempontból tehát nem beszélhetünk folytonosságról. Ilyen körülmények között a politikai-gazdasági fejlődés.

Tehát a KISZ akkor sem tudott szakítani ideológiai szervezeti konzervativizmusával, amikor a diákok egy részének gondolkodását már a változtatás szükségessége határozta meg.

Talán ebből az ellentmondásból érthetőek a karunkon 1981-ben lezajlott nagy vihart kavaró események is. Annak a diákcsoportnak a törekvése, mely az akkoriban változtatási kísérlet lendületét adta - nagyon leegyszerűsítve - az egyetemi közélet demokratizálására irányult. Fellépésükkel maguk mellé állították a Bölcsészkar diákságának jelentős részét, és ezzel mintegy köztudatba ültették egy másfajta politizálási alapállás csíráit is, melyben a mentalitás és világnézet. Ennek az alapállásnak a lényege, mint mondtuk, a demokratizmus, módszere pedig a kritika volt. Nagy belső viták árán a csoport nagy része felállalta a KISZ szervezet megújítását is, és abban a reményben, hogy azt az egyetemi demokráciáért való küzdelem feltörő koszává tessék. Elsősorban az intézményesült szervezetenéhézkedési ereje miatt ez az elképzelés nem vált valóra: a csupán egy-két változtatást sikerült elérni, az alapszervezetek szerveződésével és a KISZ-nek az egyetemi testületekben való képviseletével kapcsolatban. A dolgok ilyen alakulása miatt a politizáló kedv apátlya következett be a karon, majd az ezt követő elmúlt őszi diákparlamenten már a KISZ-től számitáson kívül hagyva - az HKR ügyek kerültek előtérbe, mint olyan szerveződés, mely remények szerint alkalmasabb a demokratizálás ügyének felvállalására. Ez olyan változás volt, amely sajátos optikán keresztül láttatja az 1981-es történések és azok a KISZ-vel érintő változások, melyeket akkor is sokan eredményként könyvelhettek, mármár egy béka-legér harc epizódjainak tűnhetnek. Így azt azóta lezajlott nemzedékváltás a lehetséges változtatás módjával kapcsolatos elképzelések változásával is párosul, ilyen szempontból tehát nem beszélhetünk folytonosságról.

Megmaradt viszont a demokratizálási törekvés és a kritikai alapállás. Ez a folytonosság azonban "helyzeti folytonosság". Ezen azt értjük, hogy a magyarországi politikai struktúra erővonalai az ilyen módon fellépőket - tetszik, nemtetszik, - egy bizonyos helyzetben lebegteti.

Közhelyként elmondhatjuk, hogy a mai politikai struktúra egyik legfontosabb jellemzője az, hogy a különböző társadalmi csoportok érdekei nem azok elkülönült autonóm szervezetei egyeztetik. Ilyenek hiányában a felső politikai vezetés különféle csoportjai hallgatják meg a véleményeket, mérik fel az érdekeket, hogy azután kisajátítsák az egyeztetést és a döntést is. A politikai intézmények szervezetsége megjeleníti a hosszú idők alatt beidegződött attitűdök pedig besugározzák az egyetemesre is ezeket a jellemzőket, az "érdekegyeztetés az érdekeltek nélkül" magyar mechanizmusát. Számunkra a demokráciát az érdekeltek-érdekegyeztetése is jelenti, s feltételezzük, hogy ezzel az 1981-es politizáló generáció felfogásától éppúgy nem állunk messze, mint a mostanitól. Ebben az összefüggésben az is nyilvánvaló, hogy a demokratizmusért való fellépés intézményi változtatások szándékával egyenértékű.

Az intézményeknek viszont megvan az az átkos tulajdonságuk, hogy nehezen hagyják megváltoztatni magukat és olyan játékszabályokat kényszerítenek a változtatást kívánókra, melyek ezek esélyeit csökkentik. Így utóbbiak amikor a fennálló intézményekre zudítják kritikájuk ösztüzét, kényszerű módon egymás felé gravitálnak, esetleg egységesülnek, és ezáltal paradox módon elmosódik eredeti különállásuk zárójelbe kerül egymás érdekeik tudatosítása. Ezzel párhuzamosan a demokrácia éhítása - gondolhatnánk úgy is - absztrakt értéktudatot hoz létre bennük. Ez az absztrakt értéktudat hiteti el velük azt, hogy a csoportjuk kényszerű belső kohéziója által létrejött érdektudat általában megfelel a diáktársadalom más csoportjainak érdekeivel. Ugyanakkor előszeretettel beszélnek az érdektudaté és a jogtudat torzulásairól, alulfejlettségéről, megfélelve arról, hogy ez a kétségtelen igazság lehetséges szövetségeseiktől fosztja meg őket, akik nélkül a demokráciáért való fellépés nem egy szerves folyamat kiteljesedése, hanem voluntarista cselekedet. Mindezen túl az érdekeket érdekeltek nélkül egyeztető konszenzusos politika egységeségével való szembenállás az intézmények önfenntartó nehézkedési ereje miatti kényszerű egységesség kitermeli az ilyen csoportok közös szubkulturáját, metanyelvét, sajátos humorát. A politizáló csoport pusztán felvállalt funkciójából kifolyólag is - egy egyébként információszegény környezetben - nagy mennyiségű és politikai viszonyaink között egzotikusnak számító információt szippant magába, melyek továbbadása a csoport intézményen kívülsége miatt is sok esetben esetleges.

A mondott tényezők együttese jelenti tehát a helyzet folytonosságát, melyben mind a 81-es, mind a mai politizáló csoport lebeg. Ez a véleményünk szerint olyan objektíve létező helyzet, amely különösen alkalmas arra, hogy a kívülállók az említett csoportok elitként könyveljék el. Személyes beszélgetésekre támaszkodva nem alaptalan az a véleményünk, hogy az elitképzete a legutóbbi időkben tovább erősödött.

Az alapvető érzés, melyet a 81-es történések maguk mögött hagytak, a sikertelenségé volt. Szélmalom harcnak tűnt a gyakorlati direkt politizálás és a politikai helyzet egyre inkább elméleti alapok szempontjából történeti dimenziókban kapott értelmet. Ilyen formában jelent meg az akkor egyetlen lehetségesnek tartott alternatíva, mely szerint nem a direkt cselekvés, hanem a demokratikus magyar politikai hagyományok megismerése jelent értéket, adhatja hosszú távon egy szervezetszerű demokratizálódás alapját. Nem lokális érvényű jelenségről van szó: nagyjából ebben az időben kezd kiteljesedni az a szellemi áramlat, melyet Bibó-Jászi reneszánsznak, de legalábbis egy új recepciójuknak nevezhetjük. A politizálás elméletiesülése és történetiesülése további alapot adott az olyan nézeteknek, melyek a politizáló csoportot egyenlősítették az egyetemi elittel. Személyes beszélgetések, nyilvános viták alkalmával társadalomtudományi szakszergővel telítődött tirádák talán hozzásegítettek az ún. helyzet jobb megértéséhez, de egymás jobb megértéséhez aligha.

Ugy véljük, hogy a dolgok szerkezete kiváltja a politizálók elszigetelődését, viszont politizálásuk pusztá ténye és alapállása reflektorfénybe állítja őket. Mert átpolitizált társadalomban élünk. Egy irodalmi lap megalapítási kísérletének ugyanúgy politikai jelentése lehet, mint egy futbalcsapat vereségének: megannyi alkalom a cinkos összekacsintásra. Nálunk az élet sokkal több szférájába szól bele a politikai, mint más társadalmi berendezkedésű országban. Aki gyakran bírál, - nem szükséges magát a "rendszer"-t bírálnia - könnyen megkaphatja a címkét: "szidja a rendszert". Ami mégis csak botrány, szenzáció.

Az elszigeteltséggel egyidejű középpontban állás tiszta ténye is módfelett alkalmas annak a hamis tudatnak kitermelésére, annak elhíttetésére, hogy esetünkben valamiféle avantgarde-ról, elitéről van szó. Mi azonban nem osztjuk ezt a véleményt. Márcsak azért sem, mert semmilyen szempontból nem lehetnénk elméletileg igényesek, ha a két hallgatói az "elit" és a "tömeg" merev, egymást felételező dichotómiájába gyömöszölnénk. Ugy tűnik, hogy a kari személyes és csoportközi viszonyok ennél sokkal összetettebbek, finomabbak. Ha egyáltalán lehet írni ezeket a viszonyokat egy modern sémájába, az arabizálás tartanánk - hipotetikusán - érvényesnek. A csoportközi kapcsolatokat több sűrűsödési pont rendezzi, melyek az egyetemen meglevő szakmai, művészeti lehetőségek és tradíciók mentén új divatot vagy újonnan támadt és kitartással képviselt alapos igények szerint alapján jöhetnek létre. Tovább erősítheti ezeket egy-egy tanár alábbi vagy diák markánsabb egyénisége is. Vonzáskörükben kisebb-nagyobb és távolságra tőlük írható le a legtöbbször helyzetük a karon, fenntartva természetesen azt, hogy mindenkinek több kapcsolódása lehet a karon kívülre is. Az említett sűrűsödési pontok sok esetben szakmai, akadémikus műhelyek, melyek talán értékesebb tevékenységet végeznek mint a már említett körülmények miatt egyetlen - politizáló csoportosulás. A KISZ szervezetet nem tartjuk teljes mértékig politikizáló csoportnak, tekintve, hogy érdekartikuláló szerepe állása a minimálisra csökkent, tevékenysége pedig jobbra csak felsőbb szintű elvárások merev közvetítésére szorítkozik. Ettől függetlenül - más területeken való szervezetszerűség és monopoljoga miatt - reális politikai erővé válik. Nálunk az élet sokkal több szférájába szól bele a politikai, mint más társadalmi berendezkedésű országban. Aki gyakran bírál, - nem szükséges magát a "rendszer"-t bírálnia - könnyen megkaphatja a címkét: "szidja a rendszert". Ami mégis csak botrány, szenzáció.

Az elszigeteltséggel egyidejű középpontban állás tiszta ténye

Visszatérve eredetileg taglalt témánkhoz, úgy véljük, hogy az elit képzete nemcsak az említett strukturális, de funkcionális okok miatt nem fedi a valóságot.

Az elitek hagyományos funkciója - személy szerinti elszigeteltségük ellenére - értékek létrehozása, konzerválása, kisugárzása környezetükre. De a szűkebb környezetünkben sokak által ditnek tartott csoport nem, vagy csak igen töredékesen képes ellátni ezeket a funkciókat. Miért?

Az 1948 utáni politika erőszakosan felgyorsította a társadalmi mobilitást, mivel elmosta az egyes társadalmi csoportok közötti különbségeket. Ennek ára azonban az volt, hogy semlegesített, egymásbaolvadtak, vagy tudatos megsemmisítés áldozatai lettek, hagyományos, az egyes csoportok létformája által kiválasztott közösségi érintkezési és politikai kultúrát. Ezek újratermelésében túlzottan nem reménykedhetünk, mert az érdekelték nélküli érdekegyeztetéssel konszenzust létrehozó politika amennyire az erőforrások megengedik - egyformán kíván osztani, minden csoportnak, vagy legalábbis a kívánalmát sikerrel hiteti el. Az erőforrások szűkösségéből viszont az következik, hogy az egyes csoportoknak csak bizonyos hányada kaphatja meg a preferenciákat, az újraelosztás politikai ellenőrzés alá vont folyamatában, még másik hányaduk hátrányt szenved.

Az ilyen módon megosztott csoportok esélye sokkal kisebb arra, hogy közös tudatra csak rájuk jellemző érintkezési és politikai kultúrára tevékenyen szert. Így elvész a lehetőség annak, hogy különbözőségük talaján állva próbáljanak meg szembesülni más értékekkel. A tömegtájékoztatás állami monopóliuma nemcsak az információk monopolizált áramoltatását eredményezik, hanem azt is, hogy kitermelődnek olyan betyárok, akik tudnak a sokok között olvasni, mely tulajdonságuk esetleg nincs meg a szegény zselléreknek. Nincs közös nyelvük, elválasztja őket az, hogy értjük-e a bikfanyelvet, melyen a hadiállapotot szükségállapotnak, a szökkenést stagnálásnak, a beavatkozást segítségnyújtásnak mondják.

Nincs ez másképp az egyetemen sem. Nekünk diákoknak nincs közös nyelvünk, közös kulturánk, de nincs kitapintható különállásunk sem, amelyről elrugaszkodva esélye lehetne a kommunikációnak, értékek kölcsönös cseréjének, melynek aranyfedezete a bennünk személyesült hagyomány és sors. Megfosztattunk személyes történetünktől, sorsunk alakításával vállalásától. Nem magunkból kiindulva keresünk elveket, és történelmet, hanem a megismert eszmékben és történelemben keresgéljük önmagunkat és talán másokat is. Az átadás nehéz mestersége az értelmiség elhivatottsága így csaknem lehetetlenül.

Mi, akik politizálunk, nem tudjuk különbözőségünket felmérni, az említett kényszerű egyesülés miatt. Elveszítjük egymás ~~elérhetőségét~~ és mások megismerésnek lehetőségét, mert a külső világra vonatkozó fejtevéseinket tapasztalatainkat írjuk körül, fecsegjük ki, sejtetjük oktatmondó félszavakkal: önmagunkat exteriorozáljuk, egymás interiorizálása helyett.

Ez a belső bizonytalanság hitelesíti azt a dilemmát, amelyet a kényszerűen vállalt játékszabályok rajzolnak elénk. Ez a dilemma a pragmatizmus és a fundamentarizmus dilemmája, melyben személyenként

s amelyne nem engedi kibontakozni a gyakorlati cselekvést.

Akkor lehetnénk fundamentalisták, ha meg sem próbálnánk tudomást venni a politizálás irratlan és meghatározatlan szabályairól, melyeket félelem és fölfeléirányultság formál. Amelyek formájuk a félelmet és a fölfeléirányultságot. Ha minden esetben személyes véleményünket mondanánk, akkor nagyobb esélyünk lehetne önmagunk és egymás elfogadására. Ez azonban az adott környezetben etikai önfelmutatás lenne, mely visszaütne ránk - többszörösen is, mert könnyen eshetnénk egyfajta értelmiségi messzionizmus hibájába, mert talán éppen a megismerendő világ körvonalai mosódnának össze előttünk. De ami a legfontosabb: amíg a kommunikáció lehetetlen, amíg nem találkozunk a reflexióval, amit gondolataink kelthetnek, addig ugyan kinek, kiknek szólna ez az etikai önfelmutatás? Ha egyáltalán képesek volnánk rá...

A másik alternatíva a pragmatista politizálás lenne. Kis lépésekkel abban bizva, hogy cselekvésünk hosszú távon értelmet kap majd a teknőc bátorságával és nyugalomával mozoghatnánk, az egyetemi politizálás ezerfelől szabályozott utvesztőiben. Csak hogy ez az utvesztő túlságosan bonyolult ahhoz, hogy véges egyetemi éveink alatt kiismerjük. De ha mégis ki megkísérelnénk, könnyen válhatnánk a diákok közül kiválasztódott "diákarisztokráciává" melynek tagjai a Kari Tanácsban ülve a velük szemben ülő oktatóval egyszerre mosolyognak el: értik a csiziót. Politizálásunk kevesek luxusa lenne: vizipipázás, elefánthátán. Képviseltjeink szemében beavatottak lennénk, az egyetem irányítói szemében mosolyognivaló dilettánsok. De nem k...

De nem kívánjuk elhíttetni magunkraól, esetleg a politizáló laza csoportosulás több tagjáról, hogy teljesen, a körülmények rabjai vagyunk. Belső korlátaink vannak: naívak és okoskodók, izgágák és félénkek, radikálisak és megalkuvók vagyunk egyszerre. Ezen kívül szeretünk valami kerthelyiségben, békésen meginni egy sört, szeretjük a kelet-európai vagy éppen a középkori gazdaság- és kulturtörténetet, szeretjük a csendes beszélgetéseket esti lámpafénynél.

Igen, mindez korlátja a jelenlegi viszonyok közti politizálásnak. Miért politizálunk mégis? Kell, hogy erről is szóljon irás. De most még talán magunk sem tudjuk a választ. Van-e kiút, lehet-e kiút ebből a helyzetből, melyben ránk hagyományozódott képtelenségüket kommunikációra tovább mélyíti a dolgok szerkezete által létrejövő "aitképzet"? A kiút megtelelése, megszenvedhetőnek, de sokszor illuzórikusnak tűnik, mivel a leírt tényezők egymás okáiként és okozataiként zárt kört alkotnak. Mi abban hiszünk a legkevésbé, hogy a politikai struktúra belátható időn belül változásnak indulna. Egyre nagyobb aggodalommal tölt el minket az a tapasztalatunk, hogy az elit hamis és egymástól mégjobban elválasztó tudata nem hogy gyengülne, de mintha tovább erősödne karunkon. Talán ez a felismerési kísérlet is hozzájárulhat ahhoz, hogy valódi kultúránk felismerve túllépjük hamis elválasztottságunkon, levétközzük korlátainkat. A jelenlegi helyzetnél a magunk részéről sokkal inkább kívánjuk azt, ha a mi korlátaink is világosak lennének mások szemében, ha a mi

Az ilyen lassu érés folyamatának első lépése talán az lehet, hogy mostani önreflexiónk nem kinyilatkoztatásként, vagy önigazolásként hatna, hanem gondolatkisérletként mégha ügyetlen, vagy elhamarkodott is.

Galamb György -- Pikó András

/Elhangzott a Gondolatjel április 18-i felolvasó estjén/

A MAGYAR IRODALMI ÉS NYELVÉSZETI KÉPZÉS SZÉTVÁLASZTÁSA KÖRÜLI VITÁHOZ

^a
Írásommal egy Diáksparlamenten felmerült, és a Gondolatjel lapjain is többször vitatott kérdéshez szeretnék hozzászólni. A magyar irodalmi és nyelvészeti képzés szétválasztása körüli vitára gondolok. Azt hiszem, ez a probléma nem egyszerűen csak szakmai jellegű, hiszen megoldása nagymértékben függ a középiskolai és egyetemi oktatási rendszeren való változtatás objektív lehetőségeitől is. Én azonban most szakmai szempontból szeretnék a kérdéshez hozzászólni mégpedig azért, mert a vita során néhány olyan vélemény is elhangzott, melyek teljesen ellentétben állnak az irodalomról, irodalomtudományról alkotott és éppen egyetemi tanulmányaim során kialakult elképzeléseimmel. Itt első sorban Kiss Erika írására gondolok, de egyetemünk egyik ismert oktatója Maróti tanárnő is hasonlóan nyilatkozott "... ráadásul ezt a véleményt szó szerint a számból vette ki Kiss Erikának a Gondolatjel 1984/6. számában megjelent írása.

Előljáróban még szeretném azt is elmondani, hogy mikor ezt a kérdést feszegettük, bennünket egyáltalán nem az a szándék vezet, hogy "ne kelljen sokat tanulnunk" hiszen senki sem gondolhatta egy percig sem közülünk, hogy még az esetleg el is ért reformból bármiféle hasznot húzhat a még hátralevő egyetemi év alatt.

Most szeretném Kiss Erika cikkének egyik leglényegesebb gondolatát idézni: "Beszéljünk most csak szűken a nyelvészet és az irodalomtudomány kapcsolatáról. Szét lehet-e választani a kettő komoly tanulmányozását? ... Tárgykörük anyaga más elrendezésben, de ugyanaz: a nyelv. ... Mivel a nyelv a szintaxis, a fonológia és a szemantika szabályaival képződik le a szókincsből, magától értetődik, hogy legalább ezeket ismernie kell annak... aki nem csupán olvasni akarja a műalkotást." /Gondolatjel, 1984/6.sz. 6.old./ Kiss Erika tehát - amennyiben jól értem - amellettt voksol, hogy az irodalomtudományt és a nyelvészetet lényegükből adódó egymásrautaltságuknál fogva nem lehet szétválasztani. Egymásra utaltságuk oka pedig az, hogy mindkettő tárgya a nyelv.